

वने

7.55 महाराष्ट्र राज्याचे एकूण वनक्षेत्र सन 2011-12 अखेर 61331.99 चौ.कि.मी. (अस्थायी) होते व ते राज्याच्या भौगोलिक क्षेत्राच्या 19.93 टक्के होते. त्यापैकी वन व महसुल विभागाच्या अधिपत्याखाली सन 2011-12 अखेर अनुक्रमे 55515.15 चौ. कि. मी. व 1428.41 चौ. कि. मी. क्षेत्र होते व ते राज्याच्या एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या (3,07,713 चौ. कि. मी. क्षेत्र) अनुक्रमे 18.04 टक्के व 0.41 टक्के होते. यावरून राज्यामध्ये कृषि व्याप्त क्षेत्रानंतर दुसरे मोठे क्षेत्र वनाखाली असल्याचे दिसून येते. तसेच सन 2012-13 अखेर 3661.36 चौ. कि.मी (अस्थायी) वन क्षेत्र महाराष्ट्र वनविकास महामंडळाकडे (म.व.वि.म.) हस्तांतरीत करण्यात आले, जे भौगोलिक क्षेत्राच्या 1.19 टक्के होते. महाराष्ट्र खाजगी वने (संपादन) अधिनियम, 1975 च्या तरतुदीनुसार ज्या खाजगी वनांना भारतीय वन अधिनियम, 1927 चे विशिष्ट कलम लागू होते त्यांना राखीव वनांचा दर्जा प्राप्त झाला. सन 2012-13 अखेर 727.08 चौ.कि.मी (अस्थायी) खाजगी वनक्षेत्र वन विभागाच्या अधिपत्याखाली आणण्यात आले, जे एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या 0.24 टक्के होते. वनव्याप्त क्षेत्राची विभागणी खालील तक्त्या मध्ये दर्शविली आहे.

तक्ता :- वनव्याप्त क्षेत्राची विभागणी

(क्षेत्र चौ. कि. मी.) (अस्थायी)

अ. क्र.	यंत्रणेचे नांव	एकूण वनक्षेत्र 2012-13	एकूण भौगोलिक क्षेत्राशी टक्केवारी
1	वनविभाग	55,515	18.04
2	महसुल विभाग	1428	0.46
3	म.व.वि.मं.लि(FDCM)	3661	1.19
4	वनविभागाच्या अखत्यारित आणलेली खाजगी वने	727	0.24
एकूण		61,331	19.93

स्त्रोत : अप्रमुवसं(संधारण), म.रा. नागपुर

वन क्षेत्रातून मौल्यवान मालमत्ता निर्माण करण्याच्या उद्देशाने वन विभागाकडून महाराष्ट्र वनविकास महामंडळाकडे वनक्षेत्र हस्तांतरीत करण्यात आले. सन 1974-75 पासून 2012-13 पर्यंत एकूण 3661 चौ.कि.मी. (अस्थायी) वनक्षेत्र महामंडळाकडे हस्तांतरित करण्यात आले व त्यापैकी 3532 चौ.कि.मी. राखीव, तर 129 चौ.कि. मी. क्षेत्र संरक्षित वनाचे होते.

वृक्षारोपण

7.56 वृक्षारोपण करणे हे 20 कलमी कार्यक्रमातील एक कलम असून याची अंमलबजावणी प्रामुख्याने वन विभाग, महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ व सामाजिक वनीकरण संचालनालय यांचेमार्फत करण्यात येते. याअंतर्गत वनविभाग आणि वनविकास महामंडळामार्फत सन 2012-13 मध्ये 144.33 कोटी रुपये खर्च करण्यात आले. वनविभाग व वनविकास महामंडळाने 2012-13 मध्ये केलेल्या लागवडीचे लक्ष्य व साध्य याबाबतची माहिती खालील तक्त्यात मध्ये दर्शविली आहे.

7.33 वनवृत्तनिहाय वृक्षारोपण क्षेत्राचे लक्ष्य व साध्य

(क्षेत्र हेक्टरमध्ये)(अस्थायी)

वनवृत्त	लक्ष्य	साध्य	टक्केवारी	एकूण खर्च रु.लखात
ठाणे	10317.00	10292.06	99.76	1635.65
नाशिक	5927.00	6030.42	101.74	1183.93
धुळे	7634.00	7889.96	103.35	1947.72
पुणे	5547.00	7567.90	136.43	1762.75
कोल्हापूर	5282.00	5975.93	113.14	1020.26
औरंगाबाद	4882.00	4872.51	99.81	1369.88
अमरावती	6783.00	6618.00	97.57	593.82
यवतमाळ	3269.00	3760.23	115.03	1005.04
नागपूर	6560.00	8599.40	131.10	1438.84
चंद्रपूर	3595.00	4710.63	131.03	648.83
गडचिरोली	5321.00	3839.83	72.16	789.87
एकूण (वनविभाग)	65117.00.००	70156.87	107.74	13396.59
FDCM (वनविकास महामंडळ)	4876.49	4847.23	99.39	1036.19
एकूण	69993.49	75004.10	107.16	14432.78

स्त्रोत : कक्ष-1, मुवसं(संयुक्त वन व्यवस्थापन नियोजन व विकास)

7.57 सन 2012-13 साठी वनविभागाकडे 16 कोटी वृक्षारोपणाचे लक्ष्य देण्यात आलेले होते. त्याबाबत चा सविस्तर तपशील खालील तक्त्यात देण्यात आलेला आहे.

वनवृत्तनिहाय वृक्षारोपण क्षेत्राचे लक्ष्य व साध्य (मार्च 2013 पर्यंत)

(क्षेत्र हेक्टरमध्ये)(अस्थायी)

वनवृत्त	लक्ष्य		साध्य		एकुण खर्च रु.लखात
	वनक्षेत्र हे.	रोपे लाखात	वनक्षेत्र हे.	रोपे लाखात	
ठाणे	10317.00	76.79	10292.06	76.79	1635.65
नाशिक	5927.00	62.72	6030.42	49.78	1183.93
धुळे	7634.00	108.54	7889.96	65.53	1947.72
पुणे	5547.00	65.31	7567.90	62.72	1762.75
कोल्हापूर	5282.00	50.94	5975.93	108.54	1020.26
औरंगाबाद	4882.00	71.92	4872.51	75.18	1369.88
अमरावती	6783.00	28.22	6618.00	48.41	593.82
यवतमाळ	3269.00	48.41	3760.23	39.77	1005.04
नागपूर	6560.00	86.83	8599.40	86.34	1438.84
चंद्रपूर	3595.00	42.56	4710.63	42.51	648.83
गडचिरोली	5321.00	49.13	3839.83	47.78	789.87
एकूण (वाविभाग)	65117.00.००	611.37	70156.87	703.35	13396.59
FDCM (वनविकास महामंडळ)	4876.49	68.60	4847.23	67.94	1036.19
एकूण	69993.49	679.97	75004.10	771.29	14432.78

स्रोत : कक्ष-1, मुवसं(संयुक्त वन व्यवस्थापन नियोजन व विकास)

वनवृत्तनिहाय वृक्षारोपण क्षेत्राचे लक्ष्य व साध्य (नोव्हेंबर-2013 पर्यंत)

(क्षेत्र हेक्टरमध्ये)(अस्थायी))

वनवृत्त	लक्ष्य		साध्य		एकुण खर्च रु.लखात
	वनक्षेत्र हे.	रोपे लाखात	वनक्षेत्र हे.	रोपे लाखात	
ठाणे	4772	56.61	4371.28	46.93	677.37
नाशिक	6207	47.33	7538.86	56.76	724.85
धुळे	7434	67.52	7400.46	73.29	876.40
पुणे	3407	36.78	3691.07	38.59	616.15
कोल्हापूर	4667	44.50	5651.95	49.67	220.82
औरंगाबाद	5061	70.00	5042.73	75.84	906.05
अमरावती	3522	24.11	3466.60	24.03	319.69
यवतमाळ	2585	24.29	2811.62	24.45	327.42
नागपूर	6885	55.53	5340.89	50.37	640.18
चंद्रपूर	2657	28.38	3122.00	33.65	268.14

गडचिरोली	12834	76.14	9893.65	71.57	795.46
एकूण (वाविभाग)			315.00	2.72	7.92
FDCM (वनविकास महामंडळ)	60031	531.19	58646.11	547.87	6380.45
एकूण	4000	49.02	3968.83	55.73	579.73

स्त्रोत : कक्ष- 1, मुवसं(संयुक्त वन व्यवस्थापना नियोजन व विकास)

वन उत्पादने

7.59 राज्यातील प्रमुख व गौण वनउत्पादन व त्यांचे मूल्य याबाबतची माहिती तक्ता 7.38मध्ये दर्शविली आहे.

तक्ता 7.35 वनोत्पादन व मूल्य

(कोटी रुपये)

वनोत्पादन	उत्पादनाचे परिमाण	2011-12		2012-13*		2013-14**	
		उत्पादन	मूल्य	उत्पादन	मूल्य	उत्पादन	मूल्य
(अ) मुख्य वनोत्पादने							
इमारती लाकुड	लाख घन मीटर	1.15	243.51	0.92	228.60	1.24	190.51
जळावू लाकुड	लाख घन मीटर	3.79	28.10	3.22	32.74	2.43	39.88
एकूण (अ)			271.61		261.34		230.39
(ब) गौण वनोत्पादने							
बांबू	लाख मेट्रीक टन	1.93	39.05	1.27	30.74	1.52	30.76
तेदू	लाख स्टॅंडर्ड बग	6.29	102.63	6.67	140.60	4.48	63.62
गवत	मेट्रीक टन	1584	0.18	1115	0.15	उ.ना	उ.ना
डिक	क्विटल	6076	1.39	10264	2.98	उ.ना	उ.ना
इतर		--	9.79	--	12.76	--	1.88
एकूण (ब)		---	153.04	--	187.23		96.26
एकूण (अ+ब)		---	424.65	--	448.57		326.65

* अस्थायी (वरिल आकडेवारीत व.वि.म.मं यांच्या आकडेवारीचा समावेश केलेला आहे)

**

अंदाजित

स्त्रोत : अप्रमुवसं(संसाधन उपयोग), अप्रमुवसं(अकाष्ठ वनोपज- सनियंत्रण व मुल्यांकन), वनविकास महामंडळ, कार्यक्रम अंदाजपत्रक 2013-14, मुवसं (प्रा.)(सर्व)

संत तुकाराम वनग्राम योजना

7.60 जनतेमध्ये वनाच्या व वन्यजीवांच्या महत्वाबाबत जागृती निर्माण करणे, अवैध वृक्षतोड, अतिक्रमण, इत्यादीपासून वनांचे संरक्षण करण्याकरीता सन 2006-07 मध्ये संत तुकाराम वनग्राम योजना सुरु करण्यात आली. या योजनेखालील 15500 गावांमधुन एकूण 12595 संयुक्त वन व्यवस्थापन समित्या गठित करण्यात आल्या आहेत. सन 2012-13 या वर्षात सर्वोत्कृष्ट काम करणा-या जिल्हा आणि राज्यस्तरावरील तीन

समित्यांना तसेच मराठवाड्यातील एका समितीला संत तुकाराम वनग्राम योजने अंतर्गत उत्कृष्ट व संयुक्त वन व्यवस्थापन समिती रोख पुरस्कार देण्यात आला. या योजनेअंतर्गत सन 2010-11 मध्ये रुपये 32.70 लाख, सन 2011-12 मध्ये रुपये 112.65 लाख, तर 2012-13 करीता रुपये 62.96 लाख खर्च करण्यात आलेले आहेत. याबाबतची माहिती खालील तक्त्यात दिलेली आहे.

(रूपये लाखात)

अ.क्र.	तपशिल	2010-11		2011-12		2012-13	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
1	वनांचे व वन्यजिवांचे महत्त्व, वनांचे स्ंरक्षण व अतिक्रमण थांबविणेबाबत प्रसिद्धी करणे	92.01	32.70	112.6	112.6	62.9	62.93
	एकुण	92.01	32.70	112.6	112.6	62.9	62.93

स्त्रोत : कक्ष-1, मुवसं(संयुक्त वन व्यवस्थापन नियोजन व विकास)

7.61 वन्यजीव व राष्ट्रीय उद्याने /अभयारण्ये

सन 2010 मध्ये राष्ट्रिय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणाच्या निर्देशानुसार व भारतीय वन्यजीव संस्थान यांच्या मार्गदर्शनात अखिल भारतीय व्याघ्र, सहशिकारी व भक्ष्यप्राणी व त्यांच्या अधिवासाची पडताळणी लाईन ट्रान्सॅक्ट पद्धतीने करण्यात आली त्याआधारे राष्ट्रिय व्याघ्र संवर्धन प्राधिकरणाने मार्च 2011 मध्ये जारी केलेल्या अहवालानुसार महाराष्ट्रात किमान 160 ते कमाल 196 व सरासरी 169 वाघ असल्याचे जाहीर करण्यात आले आहे. स्त्रोत : कक्ष- 23(3), अप्रमुवसं(निसर्ग पर्यटन व वन्यजीव प्रशासन)

वन्यजीव आणि राष्ट्रीय उद्याने /अभयारण्ये यांच्या अंतर्गत राबविण्यात येत असलेल्या केंद्र पुरस्कृत योजनांची माहिती तक्ता 7.39 मध्ये दिली आहे.

तक्ता 7.36 वन्यजीव व राष्ट्रीय उद्याने / अभयारण्यासंबंधीची माहिती

योजना	क्षेत्र चौ.कि.मी	खर्च (कोटी रुपये)			टक्केवारीत बदल #
		2010-11	2011-12	2012-13	
I व्याघ्र प्रकल्प					
i) मेळघाट	1500.49	22.20	11.72	5.16	44.02

ii) ताडोबा- अंधारी	619.76 257.26	2.58 1.44	26.75 2.12	3.91 3.48	14.61 1.64
iii) पेंच	741.22	0.75	0.29	1.07	3.69
iv) सहंयाद्री					
II राष्ट्रीय उद्याने /अभयारण्याचा विकास	14050.77	3.68	2.62	5.07	
III हत्ती प्रकल्प कोल्हापूर	उ.ना.	0.50	0.20	0.20	98.57
एकूण	17169.55	31.15	43.70	18.89	7.53

2011-12 च्या तुलनेत 2012-13 मध्ये झालेला शेकडा बदल
 स्रोत : कक्ष- 22(6), अप्रमुवसं(निसर्ग पर्यटन व वन्यजीव प्रशासन)

Forests

7.55 The total forest area of Maharashtra State at the end of the year 2012-13 was 61331.99 sq. km. (Provisional) constituting about 19.93% of geographical area of the state. The forest areas under the administrative charge of the Forest department and Revenue Department were 55515.15 sq. km. and 1428.41 sq km respectively the end of the year 2012-13 and were 18.41 percent and 0.46 per cent respectively of the total geographical area of the State (3,07,713 sq. km). This shows that the forest in the state was the second largest land use sector after agriculture. The Forest area transferred to Forest Development corporation of Maharashtra (FDCM) at the end of the year 2012-13 was 3661.36 sq. km. (Provisional) constituting about 1.19 per cent of the geographical area. According to provision of Maharashtra Private Forest (Acquisition) Act, 1975 private forest, to which certain sections of Indian Forest Act, 1927 were applied, attained status of Reserved Forest. At the end of the year 2012-13, the area of private forest brought under possession of Forest Department was 727.08 sq. kms.(provisional) which constituted about 0.24 per cent of total geographical area of the State. The distribution of the forest area is shown in Table below.

Table -- Distribution of forest area (Area in Sq Km) (Provisional)

Sr. no.	Name of the Agency	Total Forest Area 2012-13	Percentage to total Geographical area
1	Forest Department	55515	18.04
2	Revenue Department	1428	0.46
3	FDCM	3661	1.18
4	Private Forest brought under possession of Forest Department	727	0.24
TOTAL		61331	19.93

Source: - CCF(Territorial), M.S. Nagpur

The forest areas were transferred from the Forest Department to FDCM with the objective of converting them into valuable assets. From the year 1974-75 to 2011-12, the total forest area transferred to corporation was 3,926 sq. km (Provisional) of which 3763 sq km was from reserved forest and 163 sq. km. was from protected forest.

Tree Plantation

7.56 Tree plantation is one of the important points under 20 point programme, implemented mostly through Forest Department, FDCM, and Directorate of Social Forestry and Rs. 144.33 crore were spent during 2012-13 (Forest Department & Forest Development Corporation of Maharashtra Ltd.) The targets and achievement of area planted by the Forest Department during 2012-13 is shown below.

Table 7.33 Circlewise physical target of area plantation and achievement

(Area in ha.)(Amt in Rs Lacs) (Provisional)

Circle	Target	Achievement	Percentage	Expenditure in Rs. Lakh
Thane	10317.00	10292.06	99.76	1635.65
Nashik	5927.00	6030.42	101.74	1183.93
Dhule	7634.00	7889.96	103.35	1947.72
Pune	5547.00	7567.90	136.43	1762.75
Kolhapur	5282.00	5975.93	113.14	1020.26
Aurangabad	4882.00	4872.51	99.81	1369.88
Amravati	6783.00	6618.00	97.57	593.82
Yavatmal	3269.00	3760.23	115.03	1005.04
Nagpur	6560.00	8599.40	131.10	1438.84
Chandrapur	3595.00	4710.63	131.03	648.83
Gadchiroli	5321.00	3839.83	72.16	789.87
Total	65117.00	70156.87	107.74	13396.59
FDCM	4876.49	4847.23	99.39	1036.19
Grand Total	69993.49	75004.10	107.16	14432.78

Source : Desk- 1, CCF (JFM- Planning and Development)

7.57 Details of 16 crore plantation target given to forest department.

Circlewise physical target of area plantation and achievement (upto March 2013)

Circle	Target		Achievement		Expenditure in Rs. Lakh
	Plantation area (Ha.)	Seedlings (in lakh)	Plantation area (Ha.)	Seedlings (in lakh)	
Thane	10317.00	76.79	10292.06	76.79	1635.65
Nashik	5927.00	62.72	6030.42	62.72	1183.93
Dhule	7634.00	108.54	7889.96	108.54	1947.72
Pune	5547.00	65.31	7567.90	65.53	1762.75
Kolhapur	5282.00	50.94	5975.93	49.78	1020.26
Aurangabad	4882.00	71.92	4872.51	75.18	1369.88
Amravati	6783.00	28.22	6618.00	39.77	593.82
Yavatmal	3269.00	48.41	3760.23	48.41	1005.04
Nagpur	6560.00	86.83	8599.40	86.34	1438.84
Chandrapur	3595.00	42.56	4710.63	42.51	648.83
Gadchiroli	5321.00	49.13	3839.83	47.78	789.87
Total	65117.00	611.37	70156.87	703.35	13396.59
FDCM	4876.49	68.60	4847.23	67.94	1036.19
Grand Total	69993.49	679.97	75004.10	771.29	14432.78

**Circlewise physical target of area plantation and achievement (upto November 2013)
(provisional)**

Circle	Target		Achievement		Expenditure in Rs. Lakh
	Plantation area (Ha.)	Seedlings (in lakh)	Plantation area (Ha.)	Seedlings (in lakh)	
Thane	4772	56.61	4371.28	46.93	677.37
Nashik	6207	47.33	7538.86	56.76	724.85
Dhule	7434	67.52	7400.46	73.29	876.40
Pune	3407	36.78	3691.07	38.59	616.15
Kolhapur	4667	44.50	5651.95	49.67	220.82
Aurangabad	5061	70.00	5042.73	75.84	906.05
Amravati	3522	24.11	3466.60	24.03	319.69
Yavatmal	2585	24.29	2811.62	24.45	327.42
Nagpur	6885	55.53	5340.89	50.37	640.18
Chandrapur	2657	28.38	3122.00	33.65	268.14
Gadchiroli	12834	76.14	9893.65	71.57	795.46
Tadoba Chandrapur			315.00	2.72	7.92
Total	60031	531.19	58646.11	547.87	6380.45
FDCM	4000	49.02	3968.83	55.73	579.73
Grand Total	64031	580.21	62614.94	603.60	6960.18

Forest Produce

7.59 The Production and value of major and minor forest produce in the state are given in Table 7.38

Table 7.35 Production and value of Forest Produce

(Value in Rs Crores)

Forest Produce	Unit of Production	2011-12		2012-13*		2013-14***	
		Produ ction	Value	Produ ction	Value	Produ ction	Value
(A) Major forest produce							
Timber	LCM**	1.15	243.51	0.92	228.60	1.24	190.51
Firewood	LCM**	3.79	28.10	3.22	32.74	2.43	39.88
Total (A)			271.61		261.34		230.39
(B) Minor forest produce							
Bamboo	LMT [@]	1.93	39.05	1.27	30.74	1.52	30.76
Tendu	LSB [#]	6.29	102.63	6.67	140.60	4.48	63.62
Grass	MT	1584	0.18	1115	0.15	--	N.A
Gum	Qtls	6076	1.39	10264	2.98	--	N.A
Others		--	9.79	--	12.76	--	1.88
Total (B)		---	153.04	--	187.23		96.26
Total (A+B)		---	424.65	--	448.57		326.65

* Provisional ** LCM- Lakh Cubic Meter @ LMT – Lakh Metric Tonnes # LSB-
Lakh Standard Bag

*** anticipated (For Timber, Firewood and Bamboo figures of FDCM Ltd. were also
included) \$- Actual

**Source :- APCCF (Resource Utilization), APCCF(NTFP- Monitoring and Evaluation), FDCM
Ltd., कार्यक्रम अंदाजपत्रक- 2012-13, CCF(T).**

Sant Tukaram Vangram Yojana

7.60 This scheme was launched in 2006-07 with a view to create awareness regarding the importance of forest and wild life, to protect the forest from illegal tree cutting, encroachment, etc. Under this scheme, total 12595 Joint Forest Management Committees were constituted out of 15500 villages. The best performing three committees at district and state level and one committee for Marathwada were awarded with Sant Tukaram Vangram Yojana best JFMC award during 2012-13. The expenditure during the year 2010-11 was Rs. 32.70 lakh, 2011-12 was Rs. 112.65 lakh, while Rs.62.96 lakh for 2012-13.

(Amt in Rs Lacs)

Sr No	Particulars	2010-11		2011-12		2012-13	
		Target	Achievement	Target	Achievement	Target	Achievement
1.	Sant Tukaram vangram yojana (Awards to the Best Joint Forest Management Committees)	92.01	32.70	112.65	112.65	62.96	62.93
	Total	92.01	32.70	112.65	112.65	62.96	62.93

Source : Desk- 1 , CCF (Joint Forest Management- Planning and Development)

7.61 Wild life and national Parks/ Sanctuaries.

As per the wildlife monitoring carried out in the year 2010, by line transect method as per guidelines of National Tiger Conservation Authority and Wildlife Institute of India, a status report was released in March 2011 by the National Tiger Conservation Authority in which the population of tigers in Maharashtra is as estimated minimum 160 to maximum 196 & average 169. *Source :- Desk- 23(3)- APCCF(Ecotourism & Wildlife Administration)*

The information on centrally sponsored schemes implemented under Wild life and National Parks/ Sanctuaries is shown in Table 7.39

Table 7.36 Projectwise Area and Expenditure under Wild Life & National parks/ Sanctuaries

Scheme	Area sq. km	Expenditure (Rs. crore)			Percentage Change #
		2010-11	2011-12	2012-13	
I Tiger Project					
i) Melghat	1500.49	22.20	11.72	5.16	44.02
ii) Tadoba-Andhari	619.76	2.58	26.75	3.91	14.61

iii) PENCH	257.26	1.44	2.12	3.48	1.64
iv) Sahayadri	741.22	0.75	0.29	1.07	3.69
II Development of National Parks/ Sanctuaries	14050.77	3.68	2.62	5.07	
III Elephant Project Kolhapur	N.A.	0.50	0.20	0.20	98.57
TOTAL		43.70	4.91		

percentage change in 2011-12 over 2012-13 *Source :- Desk 22(6)- APCCF(Ecotourism & Wildlife Administration)*

Point No.7: To conserve and protect wildlife in Maharashtra State four new wildlife sanctuaries are established in various districts namely New Great Indian Bustard wildlife sanctuary in Osmanabad / Solapur districts, New Bor Wildlife sanctuary in Nagpur / Wardha district, New Nagzira and Navegaon wildlife sanctuary in Gondia district. Forest area for newly created wildlife sanctuaries is as given below. Similarly sanction for the Umrer Karhandla Wildlife sanctuary in Nagpur / Bhandara district has been recently received from Government.

Sr.No.	Name of sanctuary	District	Area in Sq.Km.
1	New Great Indian Bustard wildlife sanctuary	Osmanabad / Solapur	01.98
2	New Bor Wildlife sanctuary	Nagpur / Wardha	60.69
3	New Nagzira wildlife sanctuary	Gondia	151.335
4	Navegaon wildlife sanctuary	Gondia	122.756
5	Umrer Karhandla Wildlife sanctuary	Nagpur / Bhandara	189.29
			526.051

